

Nikdy neubližuj vdově ani sirotku [Exodus 22;21]

Důchodová reforma zaujala významné místo ve společenské rozpravě těchto dnů. Není se co divit, je to téma mimořádně významné a čím déle je odkládané, tím nesnadněji se hledají východiska a dohoda je stále obtížnější. Je však mimořádně smutné, že ony odklady a probíhající spory navíc prodlužují takřka neúnosně jedno zanedbání, kterého se dopouštíme na určité části těch, kdo jinak od pradávna požívali ve společnosti zcela zvláštní ochrany.

Jde o sirotky, totiž o ty sirotky, kterým podle platných zákonů nenáleží právo na sirotčí důchod. Veřejný ochránce práv již ve své zprávě Parlamentu ČR za rok 2004 upozornil na skutečnost, že dochází k situacím, kdy zemře některý z rodičů nezaopatřeného dítěte a v době úmrtí nesplňuje podmínky, na něž je vázán vznik nároku nezaopatřeného dítěte na sirotčí důchod. Pro vznik tohoto nároku je totiž podmínkou skutečnost, že zemřelá osoba (rodič, osvojitel, popřípadě osoba, která převzala dítě do péče) byla poživitelem starobního, plného invalidního či částečného invalidního důchodu nebo ke dni úmrtí splnila podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod nebo starobní důchod anebo zemřela následkem pracovního úrazu. Veřejný ochránce práv opakovaně řešil situace, kdy se matka nezaopatřených dětí či příbuzní nebo i nepříbuzní pěstouni osiřelých dětí dostávali do krajně svízelných situací, protože zemřelý rodič před svou smrtí mnohdy neplatil výživné na děti, sám se vyhýbal platbám pojistného na sociální pojištění či dokonce nepracoval vůbec.

Aby však nezaopatřený sirotek v takových případech nezůstal zcela odkázán jen na často omezené zdroje svého nejbližšího okolí, vedl ombudsman řadu jednání o konkrétních případech a dále projednával obecnou situaci s ministrem práce a sociálních věcí. Ministr připustil nejednoznačnost právní úpravy i nezbytnost legislativní změny - a současně rozhodl o odstranění tvrdosti v konkrétních případech. S ohledem na nejistý výsledek takových řízení a na jejich délku však veřejný ochránce zmíněné řešení nepovažuje za optimální (na kladné vyřízení žádosti o odstranění tvrdosti není právní nárok). Z toho důvodu ve svých ročních zprávách Parlamentu ČR opakovaně zdůrazňoval potřebu legislativního řešení – avšak od roku 2005 bezvýsledně. Po úmrtí JUDr. Otakara Motejla byl do úřadu Veřejného ochránce práv zvolen JUDr. Pavel Varvařovský. Několik měsíců po svém nástupu do funkce v rozhovoru pro Lidové noviny uvedl, že by se rád zaměřil na podporu úpravy konkrétních zákonů a jako příklad na prvním místě zdůraznil potřebu změny ve věci sirotčích důchodů. A odkázal přitom na svého předchůdce Motejla, který navrhoval, aby byly sirotčí důchody vyňaty z „pojistného systému“ a vypláceny jako jiná dávka. Hlavně je třeba zabezpečit sirotky; je úplně jedno jak.

Náš apel uvedený citátem ze druhé knihy Mojžíšovy neodkazuje jen k židovským a křesťanským kořenům naší civilizace. Jen v Bibli je více než dvacet výslovných poukazů na situaci sirotků. Kniha Sirachovcova zvlášť dojemně vyzývá – sirotkům buď otcem (4;10). Avšak již před více než třemi tisíci a šesti sty lety Chammurapiho zákoník v závěrečném shrnutí uvádí, že veškeré zákony mají sloužit tomu, aby silný neutiskoval slabého a aby byli chráněni sirotci. Je to jeden ze základních civilizačních kódů, muselo se proto stát s naší společností cosi neblahého, když ombudsmanova výzva je už tak dlouhou dobu ponechána bez náležité odezvy.

Václav Malý
biskup
předseda rady Iustitia et Pax při ČBK